

Проект фінансується Європейським Союзом

Проект впроваджується Міжнародною благодійною організацією «Екологія – Право – Людина» у партнерстві з Громадською організацією «Екологічні ініціативи»

ШТРАФИ "ЗА СМІТТЯ": В ОЧІКУВАННІ СУТТЄВИХ ЗМІН. ДО ЧОГО ВАРТО ГОТУВАТИСЯ УКРАЇНЦЯМ?

Зміст публікації є виключною відповідальністю
МБО «Екологія–Право–Людина» і жодним чином не може вважатися таким,
що відображає погляди Європейського Союзу.

Штрафи "за сміття": в очікуванні суттєвих змін.

До чого варто готуватися українцям?

Любомира Тимощук, експерт МБО "Екологія-Право-Людина" з правових питань проекту "Українське громадянське суспільство за європейське поводження з відходами"

Встановлення розумних санкцій та невідворотність покарання є важливими елементами забезпечення правопорядку на території будь-якої держави. Вони мають запобіжний характер та покликані попередити вчинення правопорушення, укріпити законність у суспільстві. Однак, передбачена міра покарання за порушення вимог під час поводження з відходами в Україні не виконує функцію, яка на неї покладається. Ускладнює ситуацію й те, що чимало осіб, які діють всупереч встановленому порядку, залишаються непокараними!

Як наслідок, щорічно на території нашої держави утворюється понад 27,5 тис. несанкціонованих сміттєзвалищ, ліси перетворюються у смітники, а люди кидають папірці та недопалки просто посеред вулиць.

Все це має прямий зв'язок з якістю та тривалістю нашого життя. Так, у Швейцарії, яка посідає перше місце у десятці найбільш екологічно чистих країн світу, середня тривалість життя становить 81 рік. Водночас в Україні, яка не потрапила у такий рейтинг, за даними ВООЗ середня тривалість життя на 10 років менша.

Нові законодавчі ініціативи

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає впровадження низки європейських стандартів поводження з відходами, які містяться у Директивах ЄС. Серед них і Директива про відходи та скасування деяких Директив, положення якої покладають на держави обов'язок впровадження ефективних, пропорційних та переконливих санкцій за порушення вимог поводження з відходами.

Однак навряд чи можна вважати штраф у розмірі 8,5 та навіть 800 гривень переконливим та ефективним, особливо з урахування того, що він накладається на порушника вкрай рідко.

У Верховній Раді України наразі зареєстровано законопроект №6730. Депутати пропонують підвищити штрафи за викидання сміття з вікон і дверей автобусів, маршрутних таксі, тролейбусів чи трамваїв, а також за борт річкового та маломірного судна до 340-850 грн. Також, в Кодексі про адміністративні порушення пропонують прописати, що за викидання сміття з вікон і дверей вагонів потягів загрожує штраф 340-850 грн. Окрім того, автори законопроекту пропонують доповнити КУпАП статтю, яка передбачає відповідальність за викидання побутових відходів у неналежних місцях. Згідно із законопроектом йдеться про такі дії, як викидання побутових відходів у населених пунктах за межі ємкостей, призначених для збирання, утилізації чи переробки сміття. Штраф за такі дії становить від 340 до 850 грн.

Виділення окремої статті однозначно є позитивом, однак формулювання правопорушення, що пропонується, є дещо суперечливим, адже незрозуміло, які ж ємкості призначені для вищеперерахованих операцій. Крім того, розмір штрафу, який пропонується встановити, є навіть меншим від того, що застосовується зараз (від 340 до 1360 грн.).

Інший законопроект (№8026), передбачає посилення відповідальності за порушення природоохоронного законодавства та внесення змін до майже 50 статей Кодексу про адміністративні правопорушення в сфері охорони довкілля, в тому числі і до тих, що стосуються відходів. Так, пропонують значно збільшити штрафи за забруднення і псування

земель (1700-6800 грн. для фізичних осіб і 4250-8500 для посадових осіб), за пошкодження лісу відходами (3400-6800 грн. для фізичних і 5100-8500 для посадових осіб), за засмічення лісу (5100 - 8500 для фізичних осіб та 8500-17000 для посадових) тощо. В цьому законопроекті вже не згадується про викидання сміття повз урну чи про правопорушення, які стосуються викидання сміття з вікон чи дверей громадського транспорту.

Отже, два згадані законопроекти фактично доповнюють один одного і за логікою мають розглядатися й ухвалюватися паралельно.

Що ми маємо сьогодні?

Чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення містить низку положень, які стосуються відповідальності за порушення правил поведінки з відходами. Це - забруднення земель відходами, пошкодження та засмічення лісу відходами, порушення вимог щодо операцій поведінки з відходами, викидання сміття через вікна транспортних засобів, за борт річкового або маломірного судна та ін.

Проте чинне законодавство не містить окремої норми, яка б встановлювала покарання за засмічення територій населених пунктів, як це є в більшості європейських держав. На практиці такі дії караються за ст. 152 КУпАП, яка передбачає відповідальність за порушення державних стандартів, норм та правил у сфері благоустрою населених пунктів. Розмір штрафу становить від 340 до 1360 грн.

Така норма фактично відсилає нас до пошуку заборони викидання сміття в інших актах законодавства, про які як працівники правоохоронних органів так і порушники можуть не знати. Втім, ЗУ "Про благоустрій населених пунктів" теж не містить чіткої заборони щодо засмічення території. У зв'язку з цим, кожен орган місцевого самоврядування повинен розробити правила благоустрою для свого населеного пункту, де слід прописати перелік обмежень на використання земельних ділянок об'єктів благоустрою, серед яких власне й передбачити засмічення території.

Такий стан нормативно-правового регулювання об'єктивно несе ризик послаблення контролю і відповідальності за виконання відповідних вимог!

Зазвичай, розмір штрафу залежить від особи правопорушника (фізична особа, посадова особа чи громадянин-суб'єкт підприємницької діяльності).

Найнижчим у сфері поведінки з відходами в Україні є штраф за викидання сміття та інших предметів за борт річкового судна, а також викидання сміття з вікон і дверей автобусів, маршрутних таксі, тролейбусів та трамваїв, що становить від 8,5 до 17 гривень.

Найсуворіше покарання має місце у разі порушення вимог щодо поведінки з відходами під час їх збирання, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення. Такі дії карають штрафом у розмірі від 340 до 1360 грн для фізичних осіб та від 850 до 1700 грн для посадових осіб і громадян-суб'єктів підприємницької діяльності.

В аналогічних розмірах коливається штраф за забруднення відходами сільськогосподарських та інших земель (240-1360 грн для фізичних осіб та 850-1700 для посадових осіб і громадян-суб'єктів підприємницької діяльності).

Зовсім іншими є штрафи за поведінку з побічними продуктами тваринного походження, не призначеними для споживання людиною. До останніх належать відходи тваринного походження, зокрема гній та рештки тварин. Особливістю відповідальності за порушення вимог щодо поведінки з цим типом відходів є передусім суворість покарання та те, що перелік правопорушень і розмір штрафів передбачаються в самому Законі України "Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною", а не

кодифікованим актом. Так, за утилізацію чи видалення побічних продуктів тваринного походження у спосіб, що суперечить вимогам закону, передбачається штраф для юридичних осіб у розмірі від 23 до 30 розмірів мінімальних заробітних плат. В 2018 році такий штраф становить від 85 629 до 111 690 гривень.

Як "за сміття" карають за кордоном?

На противагу Україні, в Польщі штрафи за недотримання законодавства про відходи є значно вищими. Так, за засмічення території населених пунктів встановлюється покарання в розмірі до 500 злотих (3500 грн) або догана, за неподання річних звітів про обсяги утворення відходів штраф становить 500 злотих (3500 грн), а змішування небезпечних відходів один з одним або з іншими відходами, збір і переробка відходів без дозволу або з порушенням виданого дозволу, транспортування відходів без дозволу карається штрафом у розмірі від 1000 злотих (7000 грн) до 1 000 000 злотих (7 000 000 грн).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

 Польща		 Україна
<p>Неподання річних звітів про обсяги утворення відходів</p> <p>Змішування небезпечних відходів один з одним або з іншими відходами, збір і переробка відходів без дозволу або з порушенням виданого дозволу, транспортування відходів без дозволу або без запису в реєстрі та ін.</p> <p>Засмічення території населених пунктів</p> <p>Порушення правил здійснення операцій поводження з відходами, що становить загрозу для життя чи здоров'я людини, або може викликати значне зниження якості води, повітря, землі, або знищення рослинного чи тваринного світу в значних розмірах</p>	<p>500 злотих (≈ 3 500 грн.)</p> <p>1000 злотих (≈ 7 000 грн.) до 1 000 000 злотих (≈ 7 000 000 грн.)</p> <p>до 500 злотих (≈ 3 500 грн.) або догана</p> <p>позбавлення волі від 3 місяців до 5 років.</p>	<p>фізичні особи від 8,5 грн. до 17 грн.</p> <p>посадові особи від 51 грн. до 85 грн.</p> <p>фізичні особи від 340 грн. до 1340 грн. посадові особи та громадські суб'єкти підприємств діяльності від 850 грн. до 1700 грн.</p> <p>фізичні особи від 340 грн. до 1340 грн.</p>
	  	<p>Викидання сміття та інших предметів з вікон і дверей автобусів, маршрутних таксі, тролейбусів або трамваїв; викидання сміття за борт річкового або маломірного судна</p> <p>Порушення порядку надання звітності</p> <p>Порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення</p> <p>Засмічення території населених пунктів</p> <p>Кримінальна відповідальність за аналогічні правопорушення в Україні відсутня. Інші злочини, пов'язані з негативним впливом відходів на повітря, воду, землю в Україні в якості покарання передбачають штраф.</p>

Для удосконалення відповідальності за порушення правил поводження з відходами необхідно:

- 1**
 Посилити адміністративну та впровадити кримінальну відповідальність за порушення правил поводження з відходами
- 2**
 Забезпечити контроль за притягненням винних осіб до відповідальності
- 3**
 Інформувати громадян про негативний вплив відходів на довкілля і здоров'я та про відповідальність за неправильне поводження з відходами

У Сінгапурі порушники, які вперше викинули дрібні предмети у невстановленому місці, такі як недопалки від сигарет або обгортки від солодощів, несуть покарання у розмірі 300 дол США (7 950 грн.). За викидання габаритніших предметів, як от пластикових пакетів чи обгортки від харчових продуктів, призначають штраф, який може досягати 1000 дол. США (26 500 грн.) або покарання у вигляді 12 годин громадських робіт.

При цьому, обов'язком є одягати оранжеві жилети, метою яких засоромити винуватця та запобігти від повторного порушення. Штраф за повторні правопорушення може досягати 5000 доларів США. Так, за засмічення територій протягом 2016 р. у Сінгапурі притягнуто до відповідальності 31 000 осіб. Такі високі штрафи дозволили Сінгапурі досягти статусу найчистішого міста планети!

У Швейцарії діють нові правила, відповідно до яких штрафи за засмічення громадських місць сягають 300 швейцарських франків (8464 грн.). Пропонується збільшити штраф за неналежне видалення побутових відходів у розмірі до 20 000 швейцарських франків (564 000 грн.).

Непоказова вітчизняна статистика

В Україні у більшості випадків розмір штрафів за поводження з відходами навряд чи стримує осіб від скоєння правопорушень. Разом з цим, проблемою залишається також і непритягнення винних до відповідальності. Чимало людей дозволяють собі залишити сміття у лісі, спалити відходи у своєму ж дворі чи викинути їх на узбіччі дороги, відчуючи при цьому абсолютну безкарність. Причиною цього є низька екологічна свідомість, відсутність контролю з боку держави, а також брак інформування громадян про випадки притягнення до відповідальності за ті чи інші правопорушення.

У деяких сферах (наприклад, відповідальність за поводження з відходами тваринництва, де передбачені суворі штрафи) протягом 2016-2017 років жодну особу не притягнуто до відповідальності за порушення вимог. Причина цьому, на жаль, не дотримання законодавства всіма суб'єктами, а мораторій на проведення планових перевірок, що діяв упродовж останніх двох років.

А загалом прикладом низького рівня роботи органів державної влади у сфері притягнення винних осіб до відповідальності за неналежне поводження з відходами є дані адміністративних комісій міських рад.

Так, у Тернополі протягом останніх трьох років за засмічення території притягнуто 23 особи, в Ужгороді - 45, в Києві - 420 осіб, в Сумах - 140, у Миколаєві - 1454 особи, у Луцьку - 44, у Львові (за винятком одного району) - 781 особу, у Кропивницькому - 97.

Такий низький рівень притягнення до відповідальності зумовлений фактичною відсутністю контролю за дотриманням правил благоустрою. На сьогодні, закон покладає такий обов'язок на працівників Національної поліції та посадових осіб, уповноважених на те виконавчими комітетами сільських, селищних та міських рад. Варто зазначити, що більшість повноважень Національної поліції спрямовані на досудове розслідування кримінальних правопорушень, регулювання дорожнього руху та контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками. Зрозуміло, що контроль за дотриманням благоустрою населеного пункту не є основним пріоритетом їхньої діяльності. Разом з тим, Закон України "Про відходи" контроль за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері поводження з відходами покладає саме на органи місцевого самоврядування. З цією метою, в більшості населених пунктах утворюються Інспекції з благоустрою, які покликані виявляти порушників та складати протоколи про адмінправопорушення, в тому числі й за засмічення території. Втім, далеко не у всіх містах, не кажучи про села й селища, такі Інспекції створені. Звідси й цифри, які навряд чи відображають реальний стан благоустрою.

Тож, чи справді вулиці наших міст такі чисті, як про це свідчить статистика?

Стаття публікується в рамках проекту МБО «Екологія-Право-Людина» та Європейської Комісії «Українське громадянське суспільство за європейське поводження з відходами». Думки висловлені автором не є офіційною позицією Європейської Комісії.